

á°çNH HÆ-á»žNG PHá°-T GIÃ•O TRONG PHÃ•P LUá°-TTRIá»€U LÃ•

Ä•Ä°ng gÄ°p cá»§a Nguyá»...n VÄ°nh ThÆ°á»£ng
11/05/2017

çNH
H°PNGÄ PH-T
GIÁOÄ TRONGÄ PHÁP
LU-TTRIÄU LÝ

*
NguyÄn V)nh Th°äng

Con
ng°ÝiÄ sÑng qui tả
lì thành mÙtÄ xã
hÙi, và phát triÄn t-p thÃ này rÙng
lÙnÄ d§n d§nÄ thành
mÙtÄ quÑc gia.
MxiÄ cá nhânÄ trong
t-p thÃ ó không thÃ tñ sÑng riêng mà cing không thÃ
cóÄ tñ doÄ hoàn
toànÄ Ä muÑn làm
gì thì làm.Ä Cá
nhânÄ trong t-p thÃ
phÆiÄ tuân theoÄ mÙt
sÑ qui lu-t mà t-p thÃ °a ra Ä lÿy nó làmÄ tiêu
chu©nÄ h°Üng d©nÄ Ýi
sÑngÄ cça mình, và
chính nhingÄ tiêu
chu©nÄ sÑng này s½
giúpÄ cá nhânÄ hòa
hãpÄ °ác giãÄ cá
nhânÄ mình vÙi ng°Ýi
khác sÑng trong cùng mÙtÄ xã
hÙi.

Do
ó, trong mÙtÄ xã
hÙiÄ nào cing phÆi
°a ra mÙt sÑ qui lu-t Ä mxiÄ cá
thÃÄ sÑng trong
óÄ tuân theo,
và có nh°Ä v-y
thìÄ xã hÙiÄ mÙi
có mÙtÄ tr-t tñ,
mÙi có mÙtÄ nçp
sÑngÄ t°ing hãpÄ vÙi
tÿt cÆÄ míi ng°Ýi.
Nhing qui lu-t cçaÄ xã
hÙiÄ có thÃ do mÙt
sÑ ng°Ýi cóÄ Ýi
sÑngÄ jo écÄ khÆ
kính °a ra ÄÄ míi
ng°ÝiÄ lÿy ó làm
ánh sáng soi tñ các hành ùng cça mình; nh°ng thông
th°Ýng nhing qui lu-t này °ácÄ thÃ
hiÇnÄ d°ÙiÄ hình
thécnhingÄ lu-t

IÇÁ xã hÙi,
 cácÁ lu-t IÇÁ xã
 hÙiÁ này do những
 ng°Ýi ang n̄mÁ v-n
 mÇnhÁ cçaÁ quÑc
 giaÁ -t ra. Ng°Ýi
 ang n̄m quyÁnÁ chç
 tÁÁ cçaÁ quÑc
 giaÁ bao giÝ cing muÑn
 iÁu khiÁnÁ quÑc
 giaÁ theo những Ęnh
 h°Üng cça mình; nh÷t là bình Ęnh nhữngÁ rÑi
 lojnÁ trongÁ xã
 hÙi, và sau ó có thÁ cing cÑÁ Ęa
 vĘ, ngai vàng cça mình cho °ác lâu
 bÁn.

KhiÁ ban
 hànhÁ mÙt bù lu-t,
 vĘÁ chç tÁÁ quÑc
 giaÁ Á °a vào ó
 mÙtÁ quan niÇm,
 mÙtÁ thái ÚÁ sÑng
 cça mình tr°ÚcÁ cuÚc
 Ýi, vàÁ nói
 úngÁ h;in là hí s½
 lÿy mÙtÁ c n
 bĒnÁ triçt lý Á
 làm nÁn tĒng cho bù lu-t cça mình tr°Úc khiÁ ban
 hànhÁ nó. TrongÁ ph;im
 viÁ bài này,Á chúng
 tôiÁ s½Á tìm
 hiÁu và xác Ęnh mÙtÁ c n
 bĒnÁ triçt lý
 cçaÁ pháp lu-tÁ triÁu
 Lý.Á Chúng taÁ Áu
 biçt r±ng b÷t cé mÙtÁ hÇ
 thÑngÁ t° t°ßngÁ nào,
 b÷t cé mÙt triçt lý nào,Á hay
 nóiÁ h;in h'p
 trongÁ ph;im viÁ ta
 angÁ nghiên cứuÁ là
 mÙt bù lu-t nào ra Ýi cing Áu chĒuÁ Ēnh
 h°ßngÁ cçaÁ hoàn
 cĒnhÁ IĒch sí,
 cçaÁ xã hÙilúc
 ó. Th-t v-y, chínhÁ hoàn
 cĒnhÁ IĒch síÁ s½
 tjo nên mÙtÁ quan
 niÇmÁ cai trĒ cça
 vĘÁ chç tÁÁ ÁÁ thích
 éngÁ và °;ng ðu
 vÙiÁ thÝi cuÚc.

Á MÙt
 bù lu-t ra Ýi là doÁ h-u
 quĒÁ cça mÙtÁ hoàn
 cĒnhÁ IĒch sí,
 lÿy nÁn tĒng qua mÙtÁ c n
 bĒn triçt lý. Do v-y,Á chúng
 taÁ s½Á lÿn

l°atÁ tim hiÁuÁ hoàn
c£nhÁ IẾch
síÁ cçaÁ triÁu
jiÁ nhà Lý,
vàÁ nguyên nhânÁ ban
hànhÁ bù lu-t nhà
Lý; rÓi sau óÁ chúng
taÁ s½ xác Ęnh
mÙtÁ c n b£nÁ triçt
lý cho bù lu-t cçaÁ triÁu
jiÁ nhà Lý.

TriÁu
jiÁ nhà Lý kéo dài
tè n m 1010 ç n m 1225Á tr£i
quaÁ chín vĘ vua là:

1*
LýÁ Thái TỐÁ (1010
- 1028)

2* Lý Thái Tông (1028 - 1054)

3* Lý Thánh Tông (1054 - 1072)

4* Lý Nhân Tông (1072 - 1127)

5* Lý Th£n Tông (1128 - 1138)

6* Lý Anh Tông (1138 - 1175)

7* Á Lý
CaoÁ Tông (1176 - 1210)

8*
LýÁ Huç TôngÁ (1211
- 1224)

9* Lý Chiêu Hoàng (1224 - 1225)

ây
là mÙtÁ triÁu
jiÁ ángÁ l°u

ýÁ vÁ míiÁ ph°jng
 diÇnÁ vì nó kéo dài
 hai tr m m°Ýi sáu n m (216 n m), vUi hai thç k÷ này,
 nhà Lý ã -t mÚt nÁn t£ngÁ vjng
 ch~cÁ cho chính thÁ
 quân chç và nÁnÁ Ûc
 l-pÁ cho n°Ùc ta. Có
 thÁ nói nhà Lý ã £m nhiÇm mÚt sé mÇnhÁ I£ch
 síquan trjng trong quá trình tiçn hoá
 cça dân tÚc ViÇt-Nam.

Vua
 LýÁ Thái TÕÁ ãÁ sáng
 l-pÁ ra nhà Lý,
 nguyên là Lý Công UÇn, thuß nhĩ ã vào sÑng Ý chùa
 tê n m lên ba, °ácÁ nhà
 s°Á Lý Khánh VânÁ trú
 triÁ chùa CÕ Pháp
 nuôi n£ng. Khi çn tuÕiÁ tr°ßng
 thành, ông vàoÁ phång
 sñÁ nhà Tián Lê ß
 Hoa-l°,Á trong suÑtÁ thÝi
 gianÁ này ông em t£t
 c£ míi kh£ n ng ÁÁ chu
 toảnÁ cácÁ nhiÇm
 vã, ông có nhiÁu Á éc
 ÚÁ áng kínhÁ Á
 Ñi xí vUiÁ míi
 ng°ÝiÁ nên ã °ác
 nhiÁu ng°ÝiÁ quý
 mçn.

Nguyên
 Lê Long Énh, v£ vuaÁ cuÑi
 cùngÁ cça Ýi Tián
 Lê,Á tính tìnhÁ bjo
 ng°ác vàÁ ác Ûc.
 Lòng dân ã oản gi-n Long Énh vàÁ chán
 ngánÁ nhà Tián Lê.
 N m 1009, Lê Long Énh b£ bÇnh m£t giãa lúc n°Ùc nhà
 ang nguy ng-p: n°Ùc Tàu l m le xâm l ng, các phe
 pháiÁ tranh ch£pÁ ngòi
 v£,Á nhân dânÁ m£tÁ niÁm
 tinÁ nji nhà Tián Lê.
 Bßi v-y nênÁ thiÁn
 s° Vjñ Hjnhvà jì quan ào Cam MÙc
 ãÁ v-n ÛngÁ các
 triÁu th£n, tôn Lý Công UÇn Á lên
 ngòiÁ vua.

Lên
 ngòiÁ xong, ngài dÝi
 kinh ô tê Hoa-l° là njiÁ hiẤm
 trßÁ vÁ £t jì-la
 mà sau này Ôi ra Th ng Long thành, là nji trừ phúÁ rỪng
 rãiÁ và bao quát
 c£Á thiên hj.
 Do chxÁ xu£t thânÁ tê
 cía chùa, nên Lý Công UÇn r£t h-u ãi và khuyçn

khích viÇc khuçch tr°ingÁ jo
 Ph-t; và các vẾ vua sau céÁ tiçp
 tácÁ truyÁn nÑi
 công viÇc ¥yÁ cho
 çnÁ n m 1224
 khiÁ công ChúaÁ Chiêu
 ThánhÁ lên ngôiÁ téc
 là Lý ChiêuÁ Hoàng thì quyÁn hành ã n±m trong tay
 cça Trşn Thç ù, Á rÓi tr°ÚcÁ thç
 lĩcÁ quá mĩnh cça
 hí Trşn, nhà Lý phÆiÁ cáo
 chungÁ tê n m ó.

VÙi

cái nhìn tÕng quát trên hai thç k÷ cçaÁ triÁu
 ãiÁ nhà Lý,Á chúng
 taÁ nh-n th¥yÁ nhà
 Lý ãÁ lãnh hÙiÁ và
 rút tẾa nhiÁuÁ kinh
 nghiÇmÁ cça cácÁ triÁu
 ãiÁ tr°Úc, nên
 các vua nhà Lý ãÁ hçt
 séccçng cÑÁ chính
 quyÁn trung °ing Á tjo mùt nÁn quÆn chçÁ vĩng
 chçc, và l-p mùt nÁnÁ ùc
 l-pÁ hoàn toànÁ Ñi
 vÙi Trung-hoa sau hìn mùt ngàn n mÁ IÇ
 thuÙcÁ d°Ùi ách cça
 ng°Ýi Tàu. Sau khiÁ uy
 quyÁnÁ ã vĩng
 mĩnh, nhà Lý bçt şu mß mang vàÁ kiçn
 thiçtÁ quê h°ing xé
 sß trong cácÁ lãnh
 vñcÁ v n hĩc,Á tôn
 giáo, chính trẾ, kinh tç... Nhà Lý
 ãÁ kiçn tjoÁ mùtÁ công
 trìnhv n hoá v) ãi vàÁ dÓi
 dàoÁ cho dân tÙcÁ ViÇt
 NamÁ và tjo mùtÁ niÁm
 tinÁ vàoÁ tinh
 thşnÁ tĩ l-pÁ cça
 mùt dân tÙc ang v°in mình lên khĩi sñÁ IÇ
 thuÙcÁ cça nÁnÁ v n
 hóaÁ Trung-hoa.Á Óng
 thÝicho th¥y mùt cá tínhÁ ùc
 l-pÁ cça v n hoá
 ViÇt-Nam Ñi vÙi các nÁn v n hoá Á châu °ing thÝi.
 Do nhĩngÁ -c
 iÁmÁ này,Á chúng
 taÁ s½ th¥y rõ vì
 sao mà nhà Lý ãÁ v°ät
 quaÁ °ác mĩ trß
 ngij vàÁ kiçn
 tjoÁ mùt sñÁ phÓN
 thẾnhÁ cho triÁu ãi
 mình.

VÁ

nÙi bÙ, nhà Lý v«n phÆiÁ Ñi
 phóÁ vÙi nhiÁu
 cuÙcÁ nÕi lojn,

nhÿt là các cuÙcÁ âm
 m°uÁ tiçn chiçm
 v°ing quyÁn. Bÿt céÁ triÁu
 jìÁ nào cing v-y,
 mÑiÁ °u t°Á cça
 nhà c§m quyÁn là ph£iÁ Á
 phòngÁ míiÁ âm
 m°uÁ ẽo chính, míi
 m°u toan l-t Ồ ngai vàng.Á Trong
 suÑtÁ triÁu jìÁ nhà
 Lý ã x£y ra nhiÁu cuÙcÁ nÕi
 lojnÁ tji v°ing
 cung nh§m l-t Ồ nhà Lý; nhĩng cuÙc nxi lojn th°Ýng
 x£y ra vào lúc có mÙt v£ vua vĩa b ng hà. Có thÁ kÁ
 cuÙcÁ nÕi lojnÁ trong
 V°ing triÁuÁ tiêu
 biÁuÁ nhÿt là sau
 khi LýÁ Thái TỒÁ vĩa
 b ng hà (n m 1028), anh em Vi ẽc V°ing, DñcÁ Thánh
 V°ing, ông Chính V°ing em quânÁ jì
 náuÁ kinh thành. Nh°ng
 nhÿ có Võ VÇ t°Ủng quân là Lê Phẫng Hiãu d1p tan
 °ãc lojn này vàÁ thái
 tíÁ Ph-t Mã mÙiÁ lên
 ngõitéc vua Lý Thái Tông. Còn trong dân
 gian thì cing có mÙt vài cuÙc nxi lojn cça các ng°Ýi
 ThỒ ß vùngÁ th°ãng
 duÁ Cao-b±ng, Ljing-sjn
 do giòng hí Nùng c§m §u.

VÁ

Ñi ngojì, nhà Lý ph£i °ing §u vÙi nhiÁu mÑiÁ lo
 âuÁ lÙn lao là nhà
 TÑng l m le thôn tính ViÇt-Nam. Nhÿ binh chç ViÇt-Nam
 lúc bÿy giÝ ã tỒ chéc hoàn b£, và còn có các v£
 t°Ủng lãnh tài ba là Lý Th°Ýng KìÇt ãÁ áp
 dẫngÁ các phép dẫng
 binhÁ -c s-cÁ Á
 chiçnÁ thng
 quânÁ TÑng trong các
 tr-n ánh vàoÁ cuÑi
 n mÁ 1075 tji
 Qu£ng- ông, tji Qu£ng-tây vào n m 1076. Và nhÿt là
 tr-nÁ jì thngÁ quân
 TÑng vàoÁ cuÑi
 n mÁ 1076 khi nhà TÑng
 cí binh sangÁ báo thù,
 Lý Th°Ýng KìÇt ã làm tiêu hao binh lĩc cça TÑng, tjo
 ra mÙtÁ °u thçÁ cho
 jì ViÇt Á ngh£ hòa vÙi quân TÑng.Á Chúng
 taÁ còn thÿy mÙng mß
 mang bÝ cõi cça nhà Lý trong viÇc chinh phjt Chiêm-thành
 ÁÁ mß rÙngÁ biên
 c°ingÁ vÁ ph°ing
 Nam, iãnh hình là các cuÙc chinh phjt Chiêm-thành vào
 các n m 1044, n m 1069, n m 1079 và n m 1082.

NóiÁ tóm
 lji,Á chúng
 taÁ thÿy các vua
 thuÙcÁ triÁu jìÁ nhà

Lý Á phÁi Á Ni
phóÁ vUi nhĩng k»
nUi phEn B v°jng triÁu và vài cuÙcÁ nÕi
lojnÁ cça bĩn ng°Ýi
ThÕ trong dân chúng, còn bên ngoài thì phÁi Á Ni
phóÁ vUi njn ngoj
xâm cça ĩ quNc Trung-hoa. Nh°ngÁ Óng
thÝiÁ nhà Lý cĩng
không quên viÇc mĩ mang bÝ cõi vÁ phía Nam b±ng các
cuÙc chinh phjĩt Chiêm-thành. Ngoài viÇcÁ cçng
cNÁ uy quyÁnÁ Lý
triÁu nói riêng và cça n°Ùc ĩi ViÇt nói chung, nhà
Lý còn loÁ kiçn
thiçtÁ xé sB trong
mliÁ lãnh vñc,Á ĩc
biÇtÁ ángÁ l°u
ýÁ nhçt là d°Ui
các triÁu VuaÁ Thái
TỔÁ (1010 -1028), Thái
Tông (1028 - 1054), Nhân Tông (1072 - 1127), Anh Tông (1138 -
1175).

Trên
kiaÁ chúng taÁ ã
iÁm qua nhĩngÁ biçn
cNÁ quan trĩng
cçaÁ triÁu ĩiÁ nhà
Lý vÁ quân sĩ và chính trE. Nh° ã biçt, vua LýÁ Thái
TỔÁ xuçt thânÁ tẽ
chNnÁ thiÁn
mônÁ nênÁ hçt
lòngÁ sùngÁ mÙ
joÁ Ph-t, và vUi
sĩ hÕ trã cçaÁ nhà
S°Á Vjn HjnÁ nên
LýÁ Thái TÕÁ ã
tẽ chNnÁ Ph-t
àiÁ mà b°Ùc vào
chính trE ÁÁ cuNĩ
cùngÁ thu giang sjn vÁ
tay mình. Do l½ ó, nên ngài ãÁ ĩc
biÇt°u ãiÁ vàÁ hçt
lòngÁ phù trã
choÁ Ph-t giáoÁ ĩt
çnÁ chç phát triÁn
cao nhçt và các vuaÁ kç
nghiÇpÁ v«nÁ tiçp
tácÁ viÇcÁ tôn
sùngÁ Ph-t giáo.
Vua LýÁ Thái TÕÁ ã
xây gşn hai m°ji cEnh chùa. và sai NguyÁn jo Thành
sang TNĩng thEinhÁ Tam
Tjng kinh iÁnÁ vào
n m 1018. Vua Lý Thái Tông ã cho l-p chùa Diên Hũ
(técÁ chùa MÙt CÙt)
vUi IÑi kiçn trúcÁ ĩc
biÇtÁ mà hiÇn nay
v«n cònÁ di tíchÁ B
tj Hà-nUi. Lý Thánh Tông xây tháp B£o-thiên cao 12
tşng. Lý Nhân Tông ã cho xây trên mùt tr m cEnh chùa
tj các njĩ danh lam
thng cEnhÁ kh_p
n°Ùc.

"Níu
 ß Trung-hoa, Ýi °Ýng là Ýi Ph-t giÉo °ácÁ thËnh
 hànhÁ nhËt,
 thì ß ViÇt-nam, Ýi Lý là ÝiÁ Ph-t
 giáoÁ °ác
 thËnh hành nhËt." (Thích ThiÇn
 Hoa,Á Ph-t hícÁ phÕ
 thông, khoá V,
 trang 51).

Thêm
 vào ó, triÁu ình cing ãÁ thành
 l-pÁ mÙtÁ hÇ
 thËngÁ t ng giàÁ rÙng
 lÙn tē triÁu ình trung °ing ß thành Th ng-Long ÷n
 các thôn xóm nh±mÁ mác
 íchÁ h°Ùng d©n
 míi tşng lÚpÁ quşn
 chúngÁ trongÁ nhân
 dân, và n`m vïngÁ nhân
 tâm. Song song vÙi m-t này, triÁu
 ìnhÁ cşn phËisí
 dāngÁ mÙt lÚp
 ng°YiÁ trí thécÁ Ā
 giĩ viÇc cai trË vàÁ phÕ
 biçnÁ nhĩngÁ v n
 th°Á và các hËch do
 triÁu ình trung °ingÁ ban
 hành. Nh°ng sñÁ trí
 thécÁ lúc bÿy giÝ
 hiçm hoi, mà cácÁ nhà
 s°phşn lÙn Áu là nhĩng ng°YiÁ thông
 tháiÁ vàÁ hiÁu
 biçtÁ hËn c£, nên
 triÁu ình còn tr°ng dāng cácÁ nhà
 s°Á vào các dËch
 vāÁ hành chánhÁ và
 làm viÇc nh° các quan lËi. Ngoài công viÇc này, cácÁ nhà
 s°Á còn giĩ mÙtÁ vai
 tròÁ quan trĩng trong
 viÇcÁ giáo dācÁ quşn
 chúngÁ ß kh`pÁ míi
 nËiÁ trong n°Úc. Do
 ó,Á "mxi
 ngõi chùa vào thÝi ÿy là mÙt nËi diÁn dân, mÙt chñn
 híc °Ýng mà sñ ng°Yi theo híc không nhĩng làÁ th°Ýng
 dânÁ mà
 là c£ nhĩngÁ công
 hşuÁ khanh
 t°Ùng. Mxi chùa có thĀ giĩ là mÙt tr°ÝngÁ ãi
 hícÁ vĀÁ tâm
 híc. ß ó có sñÁ híc
 hĩiÁ nhËt
 lu-tĀ bình

³ng, khôngÁ phân
 biÇtÁ sang
 hèn, già tr». Híc trò không qu£nÁ công
 laoÁ gian
 khÕ, các bñc danh th§n nh° Thái-uy Tô Hiçn Thành và
 Thái-b£o Ngô Hoà Ngh)a cing ph£i xinÁ thá
 giáotheo IÁ, híc vUiÁ thiÁn
 s°Á núi
 Cao-dã,Á tr£i
 quaÁ m°Ýi
 n m híc mUi °ác g-p m-t th§y. Ng°Ýi nào °ác
 th§y truyÁn choÁ tâm
 ³nÁ mUi
 là mán nguyÇn". (Tr§nÁ Thic
 éc,Á Ph-t
 giáoÁ ViÇt
 Nam và h°Üng iÁ nhân
 b£nÁ ích
 thñc, Sài-gòn 1967, trang 22-23).

NóiÁ tóm
 lji, các v£Á cao
 t ngÁ là t§ng IÛpÁ trí
 thécÁ quan trính
 trong buÕi §u cçáÁ thÝi
 kóÁ Ûc l-p,
 và t§ng IÛp này ã gây nhiÁu uy thçÁ £nh
 h°£ngÁ çnÁ qu§n
 chúngÁ trongÁ xã
 hUiÁ ViÇt-Nam lúc
 b³y giÝ vÁ míiÁ ph°ing
 diÇnÁ chính tr£,
 kinh tç, v n hoá và trongÁ phim
 viÁ riêng biÇt,Á chúng
 taÁ có thÁ nói
 làÁ Ph-t giáoÁ ãÁ £nh
 h°£ngÁ çnÁ pháp
 lu-tÁ cçá nhà Lý
 r£t nhiÁu. Nói cách khác,Á lu-t
 phápÁ nhà Lý ã
 l³yÁ jo Ph-tÁ làm
 nÁn t£ngÁ c n
 b£nÁ cho triçt lý
 cçá bÛ lu-t °ing thÝi. Ai cing biçt r£ng sñ ra Ýi
 cçá mÛt bÛ lu-t cçá mÛt n°Ûc vÁ nUi dung cing
 nh°Á hình thécÁ Áu
 tuó thuÛc vào chç Û chính tr£ °ing thÝi cçá
 n°Ûc ³y. SñÁ tìm
 hiÁuÁ pháp lu-tÁ Ýi
 Lý s½ giúp taÁ th³u
 triÇtÁ °ácÁ I£ch
 síÁ cçáÁ thÝi
 jìÁ ³y cing nh°
 míi khía cing khác, là viÁ lu-t
 phápÁ là s£n ph©m
 riêng cçá mÛtÁ thÝi
 jìÁ và do sñ kçt

thành cạ nhĩng sñ
kiçnÁ IẾch síÁ cạ
dân tÚc ta trong giai o;in ó.

Sau
âyÁ chúng
taÁ s½
xét vÁ nguÓn gñc phát sinh lu-t triÁu Lý,Á ½nh
h°ngÁ cạ
triçtÁ lý
Ph-tgi½o
Ni vÚi lu-t triÁu Lý vàÁ cuNi
cùngÁ xétÁ hiÇu
qu½Á cạÁ pháp
lu-tÁ triÁu
Lý sau khi °ãc em raÁ áp
dạng.